

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-040-7-54>

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ
ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ**

Гаврилюк Л. В.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення
діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Дрозд В. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
начальник третього науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Швець Т. В.

*провідний науковий співробітник групи з питань захисту прав
інтелектуальної власності відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Сьогодні проблеми і вимоги, які стоять перед Україною у зв'язку з інтеграційними процесами, свідчать про те, що захист прав, свобод і законних інтересів особи набуває все більшого значення. За таких умов розроблення і практичне втілення дієвих правових механізмів захисту прав, свобод та законних інтересів особи неможливе без урахування загальнознаних міжнародно-правових стандартів і принципів у цій сфері [1, с. 277–278].

Згідно із кримінальним процесуальним законодавством України однією з додаткових гарантій забезпечення прав і свобод людини при ухваленні рішення по кримінальному провадженню є безпосереднє дослідження доказів судом. Якщо зібрані докази під час досудового розслідування не були перевірені судом, вони не можуть стати обґрунтуванням для винесення вироку по кримінальному провадженню. Відповідно доказ визнаний судом недопустимим не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень в наслідок чого на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення (ч. 2, ст. 86 КПК України). Виключенням із цього правила є положення ч. 3, ст. 349 КПК України де зазначено, що «суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оскаржуються» [2].

Згідно з нормами КПК України, однією з підстав визнання доказів недопустимими є отримання їх внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Що є однією з передумов дотримання положень Конституції України (КУ) з приводу того, що:

– права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави і держава відповідає перед людиною за свою діяльність (ч. 2 ст. 3 КУ);

– кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1, ст. 55 КУ);

– особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ст. 62 КУ);

обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь (ч. 2, ст. 62) [3].

Поряд з цим слід зазначити, що на сьогодні особливе місце в правовій регламентації кримінального судочинства, в тому числі і щодо забезпечення прав і свобод людини, зайняли чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та за правилами ч. 4 ст. 9 КПК України, у разі якщо його норми суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, у кримінальному провадженні застосовуються положення відповідного міжнародного договору України. Крім того, кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ (ч. 5 ст. 9 КПК України), а «при 218

розгляді справ суди застосовують Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права»[4].

Безперечно, міжнародно-правові стандарти кримінального провадження в правозастосовній діяльності слідчих, суддів мають важливе значення. По-перше, аргументуючи та приймаючи свої рішення на підставі таких стандартів, державні органи та посадові особи реалізують конституційні положення з питань застосування міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства. По-друге, застосування загальноновизнаних міжнародних стандартів захисту прав і свобод людини є свідченням формування нової правової системи, в якій, дійсно, права і свободи кожної людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. По-третє, формування суддівської позиції на основі міжнародно-правових стандартів захисту прав і свобод людини сприяє довірі з боку громадян, які очікують на радикальні зміни у цій сфері» [5, с. 230].

Крім того, в ст. 55 КУ передбачено право особи звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, після використання всіх національних засобів юридичного захисту. ЄСПЛ є наднаціональною судовою установою, яка розглядає скарги осіб щодо порушення їхніх прав державами – сторонами Конвенції. ЄСПЛ створений для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї (ст. 19 Конвенції). Відповідно до ст. 32 Конвенції, юрисдикція ЄСПЛ поширюється на всі питання, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї та які передаються на його розгляд відповідно до статей 33, 34 і 47 Конвенції [6, с. 3]. А згідно зі ст. 46 Конвенції Рішення ЄСПЛ у справі проти України є обов'язковим для виконання Україною.

Проте, слід зазначити, що в ЄСПЛ склалася своя практика щодо розгляду звернень громадян з питань допустимості доказів, зокрема зацікавлена сторона повинна враховувати, що «прийняття рішення про допустимість доказів є прерогативою національного законодавства і, за загальним правилом, саме національні суди повноважні оцінювати надані їм докази, а порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією, а саме: на свободу, особисту недоторканність, на повагу до приватного і сімейного життя, таємницю кореспонденції, на недоторканність житла (статті 5, 8 Конвенції) тощо»[7].

Отже, підводячи підсумок слід зазначити, що подальше вдосконалення кримінального процесуального законодавства України,

впровадження нових інститутів має відбуватися з урахуванням загальноєвропейських стандартів і принципів здійснення кримінального судочинства. Поряд з цим, слід зазначити, що оцінювати докази по кримінальному провадженню й ухвалювати рішення про їх допустимість чи недопустимість уповноважені саме національні суди. Порядок збирання, отримання та оформлення доказів передбачений КПК України й має здійснюватися у відповідності із нормами як вітчизняного законодавства з дотриманням прав і свобод людини, які визначені як законодавством України, так і статтями 1, 3, 5, 7, і 8 Конвенції у яких йдеться про зобов'язання поважати права людини, заборону катування, право на свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд, право на повагу до приватного і сімейного життя.

Література:

1. Дрозд В.Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.02.2020).

3. Конституція України: прийнята 28 черв. 1996 р. № 254/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 02.02.2020).

4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 04.02.2020).

5. Забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи на стадії досудового розслідування: монографія / В.Г. Дрозд та ін.; Держ. наук.-досл. Ін-т; Харків. Нац. ун-т внутр. справ; Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2019. 498 с.

6. Рішення Європейського суду з прав людини 2016-2018. Київ: «Центр учбової літератури». 2019. 704 с.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України від 20 жовт. 2011 р. №12-пп/2011 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#n54> (дата звернення: 03.02.2020).